

Vincenc Julius Krombholz – lékař a mykolog

V r. 1821 – právě před 200 lety – vychází v Praze štíhlý spisek o 40 stranách s latinským názvem *Conspectus fungorum esculentorum qui per decursum anni 1820 Pragae publice vendebantur*. Text publikace byl dvoujazyčný, vedle latiny i německý. V českém překladu zní: *Přehled jedlých hub, které r. 1820 byly v Praze prodávány*. Pod titulem názvu se dále uvádí, že knížka je topografickou skicou a doplňkem přednášek v oboru státního lékařství, zahájených na Karlo-Ferdinandově univerzitě ve školním roce 1820/1821. Pro vysvětlení, státní lékařství byl název oboru, který bychom mohli dnes přirovnat ke specializaci organizace zdravotnictví.

V předmluvě autor vysvětluje, proč publikaci napsal: „Dát mykologům pomůcku, aby se poučili o stanovištích a době výskytu hub z okolí Prahy, dále poskytnout poživatelům hub přesné popisy jedlých hub, aby se vyhnuli houbám jedovatým. Budoucím pracovníkům v oboru medicínské topografie dát seznam hub, které tvoří značný podíl potravin, a konečně univerzitním studentům být pomůckou k ulehčení obtížného studia.“

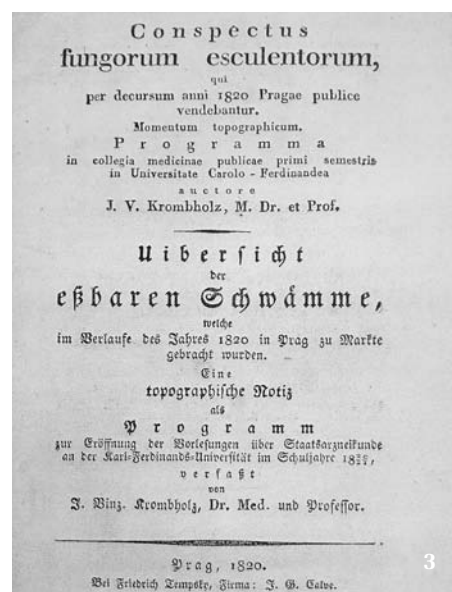
Autorem byl profesor lékařské fakulty pražské univerzity Vincenc Julius Krombholz. Měl hluboké a široké lékařské vzdělání a tomu odpovídalo i jeho působení – vyučoval postupně chirurgii, organizaci zdravotnictví, soudní lékařství, anatomii a fyziologii, řadu let byl přednostou interní kliniky. Mykologická tematika ho zaujala jako lékaře, který ošetřoval pacienty otrávené houbami. Inspirovalo ho jistě i to, že se s prodejci hub setkával denně na Ovocném trhu, když vycházel ze svého bytu. Bydlel tam totiž v domě č. p. 562/7, který je dnes součástí areálu Karolina.

Vydání uvedeného spisu se právem považuje za počátek odborné mykologie na českém území. Tomuto oboru se Krombholz věnoval dlouhodobě. Pronajal si zahradu u sirotčince sv. Jana a na ní založil vivárium pro své mykologické pokusy. Zkoumal vliv konzumace hub na nejrůznější živočichy – kočky, morčata, králíky, psy, holuby, sovy, kukačky, štiky nebo užovky. V těchto experimentech spolupracoval s profesorem chemie Adolfem Martinem Pleischlem. Deset let po vydání spisku *Conspectus fungorum* se rozhodl připravit rozsáhlou edici díla, které pak vycházelo postupně v 10 sešitech v letech 1831–47. Vydal ho vlastním nákladem pod názvem *Naturgetreue Abbildungen und Beschreibungen der essbaren, schädlichen und verdächtigen Schwämme*, tedy v českém překladu *Přírodě věrná zobrazení a popis jedlých, škodlivých a podezřelých hub*.

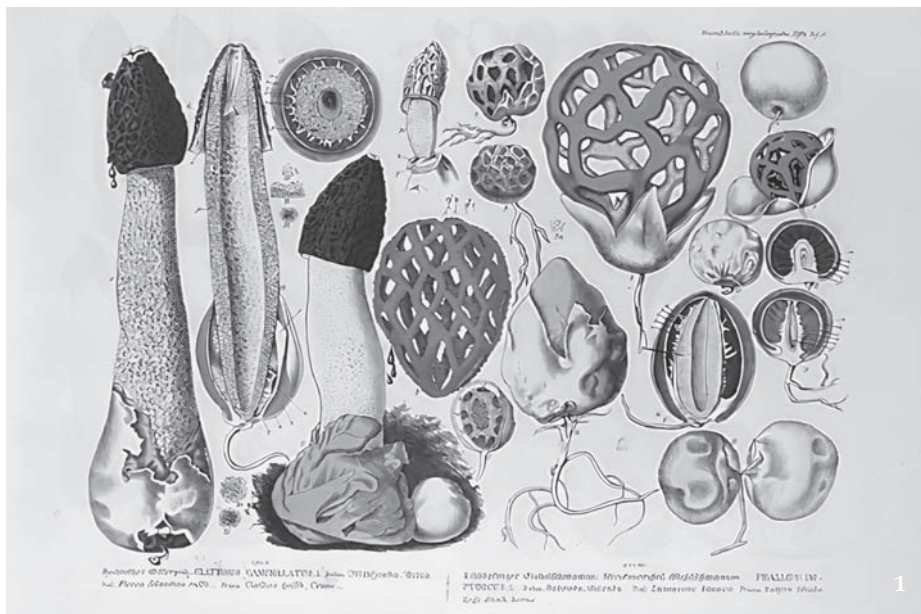
Byl to výsledek Krombholzovy mnohaleté vědecké práce vycházející ze studia rozsáhlé literatury i z vlastních zkušeností klinických, zkoumání a výsledků zmíně-

2

3

1

ných experimentů na mnoha zvířecích druzích. Krombholz dbal, aby v jeho díle čtenář našel nejen podrobný popis, ale i věrné zobrazení hub (obr. 1, 4 a 5). Barevné tabule s obrázky hub se staly úkolem, na němž spolupracovali významní soudobí malíři Josef Václav Hellich, Jindřich Machek, František Šír, Josef Niederhoffer, August Carl Joseph Corda, Karel Nord a další. Krombholzovo dílo je dnes unikátní tím, že v něm vyšly největší ručně kolorované litografické tabule v dějinách mykologie.

V jednotlivých heslech uvádí jména hub v několika jazycích, samozřejmě především českém a německém. Popisuje i místa jejich nejčastějšího výskytu.

Na Krombholzovu počest bylo několik druhů hub pojmenováno, např. *Clavaria*

1 Ilustrace hub v díle *Naturgetreue Abbildungen und Beschreibungen der essbaren, schädlichen und verdächtigen Schwämme* (1831–47)

2 Vincenc Julius Krombholz (1782–1843)

3 Titulní list spisku *Conspectus fungorum esculentorum qui per decursum anni 1820 Pragae publice vendebantur*. Z archivu Ústavu pro dějiny lékařství 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy

krombholzii (dnes kuřinec Kunzeův – *Ramariopsis kunzei*), pavučinec *Cortinarius krombholzii* (i dnes uznáván jako samostatný druh) nebo *Russula krombholzii* (dnes holubinka černonachová – *R. atropurpurea*).

Vincenc se narodil 19. prosince 1782 v malé, nyní už zaniklé obci Police na Litoměřicku. Byl jedním ze čtyř dětí v učitelské rodině. Již v 7 letech ztratil otce a matka se znovu provdala za Josefa Domináka, dosud školního pomocníka v Žandově u České Lípy. Ten si nadaného Vincence oblíbil a snažil se mu umožnit další vzdělání, aby se nemusel stát mydlářem, jak bylo původně plánováno. Rodina žila ve skromných poměrech, ale polický kaplan Kašpar Götz podpořil plán na další studium talentovaného chlapce a náklady na vzdělání slíbil zajistit jeho strýc, dobranovský farář páter Beneš. Vincenc vstupuje na gymnázium v České Lípě, k výdajům na studium přispívali kondicemi mladším studentům. Pokračoval pak na Staroměstském gymnáziu v Praze, kde měl jako sborista v Týnském chrámu zajištěný byt i stravu.

Filozofická studia zahájil v r. 1800, ale musel je nečekaně opustit pro osudné nedorozumění s jedním z profesorů. Při přednášce se zasmál žertu spolužáka a nedůtklivý učitel pochopil smích jako posměch své autoritě a stal se jeho urputným nepřitelem. Protože Vincenc nedokončil filozofická studia, nemohl se zapsat na studia lékařství, ale pouze na nižší studium ranlékařské. Jeho profesor Josef Antonín Oechy si ho oblíbil a přijal ho jako domácího učitele svých tří dětí. Nejstarší z nich, Tereza, se později stala Krombholzovou manželkou. Prof. Oechy Vincence povzbuzoval, aby pokračoval v univerzitních studiích, a podporoval jeho touhu stát se lékařem. Dalším vlivným přítelem a podporovatelem byl primář nemocnice U Milosrdných Jan Theobald Held. Vincenc se rozhodl pokračovat ve studiích ve Vídni, odkud odjíždí na další univerzitu do Erfurtu, kde ukončil v r. 1811 studium medicíny. Po návratu do Prahy přijímá místo prosektora na Anatomickém ústavu lékařské fakulty. Ačkoli získal doktorát medicíny na zahraniční univerzitě, nechtěl žádat o prominutí povinných zkoušek a studium medicíny znovu zopakoval na fakultě v Praze. Z anatomického ústavu odchází jako suplent na katedru teoretické chirurgie, poté přešel na katedru státního a soud-

4 a 5 Ukázky ilustrací hub v díle Naturgetreue Abbildungen. Z archivu autora, pokud není uvedeno jinak

ního lékařství. Pokud současného čtenáře toto střídání oborů překvapuje, v první polovině 19. století nešlo na lékařských fakultách o nic neobvyklého. Dalším Vincencovým pracovištěm je Všeobecná nemocnice v Praze, kde se stal primářem a současně vyučoval jako profesor speciální patologie. Z tohoto místa se vrací na katedru vyšší anatomie a fyziologie, kterou považuje za pracoviště fyzicky méně náročné.

V době svého působení na lékařské fakultě se Krombholz zasloužil o vybudování výukových sbírek zahrnujících chirurgické nástroje a obvazy i přístroje k ošetřování končetin a pro ukládání i přepravu nemocných. Tyto sbírky soustředil v tzv. akologickém kabinetu. V r. 1837 organizoval společně s hrabětem Kašparem Šternberkem v Praze mezinárodní sjezd lékařů a přírodovědců. Pro účastníky sjezdu vydal rozsáhlou příručku s plánem Prahy, podrobnými informacemi o historii města, jeho významných památkách a zdravotnických ústavech, zejména o pražské lékařské fakultě. Společně s Kašparem Šternberkem byl také editorem sjezdového sborníku. Souběžně s činností na fakultě ordinoval ve své soukromé praxi, kde získal pověst vynikajícího lékaře. Vyhledávali ho nemocní jak z řad aristokracie, tak i nejprostší Pražané. Je o něm známo, že od těch nejchudších nikdy nepřijímal honoráře. Když skončil vedení kliniky, studenti, mezi nimiž byl velmi oblíben, uspořádali na jeho počest pochodňový průvod a publikovali tři básně.

Krombholz byl mužem širokých zájmů. Byl milovníkem umění – literatury, malířství i hudby, kterou sám provozoval. Ovládal několik jazyků, kromě němčiny i češtinu, francouzštinu, italštinu a angličtinu. Byl schopným organizátorem, v letech napoleonských válek zajišťoval péči o raněné vojáky, a proto mu bylo nabídnuto místo organizátora zdravotnictví v Dalmácii. Lákavé pozvání odmítl a zůstal v Praze.

Patřil k velkorysým mecenášům a do historie české medicíny se zapsal založením dvou nadací, které nesly jeho jméno. První se týká bezplatného léčení nemocných studentů pražských škol, a to jak univerzity, techniky i gymnázií. Nadaci založil

v r. 1831, kdy zastával funkci rektora a vydal tiskem provolání vyzývající šlechtu, duchovní i profesory univerzity k podpoře tohoto záměru. Sbirka, která následovala, dosáhla již za rok částky 7 681 zlatých. Byly uloženy v České spořitelně a dávaly úroky, které umožňovaly zajistit ve všeobecné nemocnici jedno lůžko v samostatném pokoji pro nemocného. Druhá jím založená nadace měla za úkol umožňovat mladým lékařům získávat zkušenosti v zahraničí. I tato nadace shromáždila slušnou částku 8 000 zlatých, což neslo roční úrok zhruba 500 zlatých. Uchazeči o podporu této nadace byli povinni podat žádost ke kolegiu profesorů, kteří hlasováním vybrali stipendistu. Ten si připravil program cesty předem a po návratu podal podrobnou cestovní zprávu s vyúčtováním. Cestovní nadace byla úspěšně využívána mnoha později významnými lékaři a existovala s přerušením uzavření univerzity ve válečných letech až do r. 1953 – v rámci tehdejší měnové reformy byla stejně jako další nadace zrušena.

V r. 1841 byl Vincenc Krombholz v Karolinu během slavnostní audience u příležitosti návštěvy rakouského arcivévodky nečekaně raněn mrtvicí na pravou polovinu těla. V průběhu rekonvalescence odjel do Itálie, kde se jeho zdraví zlepšilo. Po návratu domů se však záchvat mrtvice znovu opakoval, a to na Štědrý večer 24. prosince 1842. I tentokrát nemoc šťastně překonal, své zdraví se snažil upevnit v Karlových Varech, pro rekonvalescenci mu také svou vilu na svahu Nuselského údolí v Praze nabídl Jakub Bonheil a poté ho na svůj zámek v Libochově pozval mecenáš baron Antonín Veith. Po necelém roce – v noci z 1. na 2. listopadu 1843 – Krombholz v Praze umírá.

Vincenc Julius Krombholz byl váženou, obdivovanou i uznávanou osobností své doby. Za zásluhy o vědu a univerzitu byl v r. 1837 povýšen Ferdinandem V. Dobrotivým do šlechtického stavu. Karlova univerzita objednala jeho mramorovou bustu, kterou dnes nalezneme v areálu rektorátu univerzity (pražského Karolina). Krombholzovo mumifikované srdce je uchováno v ozdobné porcelánové dóze a uloženo na 1. interní klinice pražské lékařské fakulty Všeobecné nemocnice, kterou v minulosti vedl.

Použitou literaturu uvádíme na webových stránkách Živý.